

Білоус В.С. Бібліотека – різновекторний навігатор у соціально-комунікаційному просторі закладу вищої освіти / В.С. Білоус // Наукова еволюція досліджень бібліо-інформаційної ноосфери : Міжнародна науково-практична конференція, Одеса, 19 - 21 червня 2019 р. Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова. – Режим доступу: <http://lib.onu.edu.ua/ukrayinska-naukova-evolyutsiya-doslidzhen-biblio-informatsijnoi-noosferi/>

УДК 027.7:[378:316.77]

В.С. Білоус, директор бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця 21001, (0432) 27-59-46; 097-4394763, vspu.lib@gmail.com, orcid.org/0000-0003-2998-400X

Бібліотека – різновекторний навігатор у соціально-комунікаційному просторі закладу вищої освіти

У статті відображено застосування інформаційно-комунікаційних технологій для ефективної реалізації завдань бібліотеки. Акцентовано увагу на соціально-комунікаційному аспекті бібліотеки закладу вищої освіти, показано основні напрями діяльності щодо гармонізації використання соціально-комунікаційної технології у системі користувач – бібліотека. Представлено досвід роботи бібліотеки з розроблення й упровадження нових методів комунікаційної взаємодії між бібліотекарем і користувачем. Розкрито специфіку та можливості комунікації бібліотеки в умовах широкого використання інструментарію соціальних медіа.

Ключові слова: діяльність бібліотеки, соціальна комунікація, бібліотечна комунікація, подієві комунікації, інформаційно-комунікаційні технології, бібліотека Вінницького педуніверситету.

Актуальність дослідження. Соціально-економічна глобалізація світу, техногенна революція зумовлюють оновлення підходів у системі сучасної освіти, вимагають відповідності новим стандартам та впровадження якісних змін у всі сфери освітньої діяльності, викликають суттєві перетворення у соціально-комунікаційному просторі навчального закладу.

Долаючи існуючі стереотипи, зберігаючи усталені традиції, формується уявлення про бібліотеку як важливий соціальний інститут, покликаний забезпечити розвиток інтелектуального потенціалу країни, її політичної і економічної модернізації. Це, закономірно, позначається на трансформації бібліотеки закладу вищої освіти (ЗВО) у суспільно-інформаційний центр соціальних комунікацій.

Сучасна бібліотека ЗВО – це бібліотека суспільства знань складний системотворний соціально-комунікаційний комплекс, який в умовах інформаційного суспільства розглядається не лише як виробник інформаційних продуктів і бібліотечних сервісів, а й забезпечує освітні, наукові, культурні, соціальні потреби користувачів, здійснює продукування нових ідей та знань.

Прагнення бути потрібними, затребуваними стимулює бібліотечних фахівців до переосмислення векторів діяльності та перегляду ролі й місця бібліотеки у житті

університету, суспільства. Формування багатовекторного комунікативного простору, в якому користувач отримує право на активну участь у практиках наукового, навчального та культурного діалогу, надає можливість ефективно використовувати інформаційний ресурс та комунікаційні технології. Сьогодні бібліотеки мають достатній потенціал, щоб бути не лише активними учасниками інформаційного виробництва, а й навігаторами в інформаційному просторі. [9, 8-9].

Соціально-комунікаційна місія бібліотеки ЗВО постійно змінюється під впливом чинників зовнішнього оточення та внутрішніх – техніко-технологічних, організаційних, управлінських. Бібліотека, як суб'єкт соціокультурної та освітньої діяльності, активно виступає у ролі різновекторного навігатора у соціально-комунікаційному просторі бібліотеки, навчального закладу. Нові орієнтири освіти, впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), розповсюдження засобів масової комунікації змінюють функції та форми роботи бібліотеки. Основними формами роботи виступають вже не функції накопичення і збереження, а різноманітні дії та заходи, що сприяють успішній соціалізації читачів, їх орієнтації в сучасному світі. Бібліотека виступає базовою соціально-комунікативною структурою, яка концентрує комунікаційну культуру суспільства і забезпечує процеси з використання документів, інформації, знань.

Аналіз досліджень. Інтенсифікація комунікаційних процесів сьогодення, спричинена активним упровадженням електронних технологій, зумовлює посилення наукової уваги до питань соціально-комунікаційної функції бібліотеки. У системі сучасних бібліотекознавчих досліджень бібліотека позиціонується як соціально-комунікативна установа у комунікаційному просторі в умовах упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, розглядається як єдина комунікаційна мережа обміну людським досвідом, де базовими категоріями є поняття «комунікація» та «інформація» [18].

Соціально-комунікаційна теорія бібліотечної діяльності певним чином ґрунтується на дослідженні соціальних функцій бібліотек. Вивченню місця і ролі бібліотек у соціальних комунікаціях присвячено чимало наукових конференцій, семінарів. Дана тема активно досліджується вченими. Бібліотечна установа як складна система соціальних комунікацій є предметом уваги цілої низки науковців і практиків бібліотечної справи, серед яких: Н. Веретеннікова, Т. Гранчак, І. Давидова, В. Здановська, Т. Колесникова, О. Лалак, Л. Поперечна, В. Різун, С. Ростовцев, Л. Трачук, Г. Шипота та інші.

Мета статті – показати важливість комунікаційної функції в діяльності бібліотеки. Висвітлити, на досвіді освітянської книгозбірні, специфіку соціально-комунікаційного аспекту бібліотеки закладу вищої освіти. Виокремити основні напрями

щодо гармонізації використання соціально-комунікаційної технології у системі користувач – бібліотека. Розкрити специфіку та можливості комунікації бібліотеки в умовах широкого використання інструментарію соціальних медіа.

Виклад основного матеріалу. Комунікація (від лат. Communicatio – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом лат. Communico – роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від лат. Communis – спільний) – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації [9].

Основні види комунікації: міжособистісна та масова. Міжособистісна комунікація являє собою безпосередній контакт людей, що включає: індивідуальні форми – спілкування між двома людьми; групові форми – коли люди вступають у спілкування в малих групах

Масова комунікація – процес поширення інформації і впливу в суспільстві за допомогою спеціальних коштів, друку, телебачення, радіо, кіно і т. д., в результаті чого повідомлення надходить відразу до великих груп людей.

Бібліотеки вже давно перестали бути лише осередком документних ресурсів, вони стали комунікаційними центрами, пройшовши шлях від накопичення та зберігання документної інформації до роботи із конструктами знань і орієнтуються на роботу з користувачами інформації. Робота бібліотеки будується за власними програмами розвитку, які враховують особливості навчального закладу, спираються на конкретні кадрові можливості, чітко окреслюють шляхи розвитку і перспективу. Кожна бібліотека формує власний комунікаційний простір, який є складною системою різноманітних інформаційних потоків і комунікаційних зв'язків: користувач – інформаційний ресурс [8].

Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, як територія формування інтелектуально-творчої особистості педагога, є багатофункціональним навігатором у соціально-комунікаційному просторі закладу вищої освіти, який різноманітними формами і методами бібліотечної роботи сприяє становленню та вихованню майбутнього педагога, мислячого й творчого вчителя нової формації, професіонала своєї справи.

Основним у роботі освітянської книгозбірні, як невід'ємної складової навчального закладу, залишається: якісне інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу та науково-дослідної діяльності університету; інформаційно-бібліографічний супровід наукових досліджень професорсько-викладацького складу, магістрів та аспірантів; збереження, формування та всебічне розкриття інформаційних ресурсів; активізація

інформаційної діяльності з використанням нових технологій; просвітницько-виховна робота серед студентів університету.

Специфіка сучасної бібліотеки полягає в інноваційному характері її діяльності. Для задоволення потреб сучасного користувача, забезпечення оперативного доступу до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів бібліотека освоює і активно впроваджує сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і мультимедійних технологій у бібліотечні процеси [4, 211].

Набуваючи глобального характеру, інформаційні технології сприяють розширенню комунікацій і формуванню єдиного комунікативного простору. Інформаційно-комунікаційні технології, що постійно розвиваються, стають визначальним чинником змін у соціумі. Впровадження сучасних ІКТ передбачає активне звернення до значного спектра інформаційних ресурсів, що зумовлює необхідність ефективного керування цими ресурсами, наявність оптимальних умов доступу до них.

Бібліотечний працівник є посередником між користувачем, як споживачем і інформацією, а бібліотека – комунікаційним каналом, який забезпечує рух документів. Модель сучасної бібліотеки закладу вищої освіти – інформаційна серцевина суспільних інституцій (виробничих, наукових, освітянських і культурологічних), інтегровальна ланка інформаційної сфери суспільства [10, 8].

Саме бібліотека забезпечує адаптацію особистості до інформаційного простору, надаючи доступ до електронних продуктів та послуг [17].

Інноваційні зміни у бібліотеці відбуваються на основі проектного, кадрового менеджменту, ініціативної діяльності персоналу бібліотеки та підтримки ректорату і ректора. У рамках проекту «Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – модель сучасної бібліотеки ЗВО» діють міні-проекти, які охоплюють різноманітні напрями інноваційної розвитку бібліотеки, формується модель відкритої бібліотеки, що включає:

- ЕК бібліотеки, на базі АБІС, у т. ч. повнотекстові БД;
- власні Інтернет-ресурси відкритого (або авторизованого) доступу, у т. ч. регіональні (краєзнавчі);
- засоби доступу до передплатних та корпоративних бібліотек (баз даних);
- віртуальні довідкові служби;
- служби формування цифрових копій та електронної доставки документів, в тому числі МБА;

- віртуальні інформаційні або вебліографічні системи посилань на ресурси Інтернету;

- засоби PR та популяризації бібліотечно-інформаційного ресурсу.

Наразі бібліотека займає важливе місце у системі наукової електронної комунікації, є інформаційною серцевиною, основою навчально-педагогічного та наукового процесів, тією творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої в значній мірі залежить зміст навчання та наукових досліджень. На часі наукометричні дослідження та бібліометричні технології – пріоритетний напрям діяльності бібліотеки. Бібліотека освоює функції навігації в світових наукометричних системах, здійснює підвищення публікаційної активності та видимості науковця в системі наукових комунікацій, а також підготовку для ректорату інформаційно-аналітичних матеріалів бібліометричного спрямування [2, 39]. Для задоволення інформаційних потреб вчених університету бібліотека вивчає і досліджує процеси створення ресурсів, розвиток та використання мережевих технологій, забезпечує доступ до власних та світових продуктів, здійснює пошук ефективних методів обслуговування користувачів, впроваджує різноманітні методи вимірювання, надає допомогу з перевірки академічних текстів на плагіат. Бібліотека прагне, щоб рівень наданих нею послуг відповідав європейським стандартам, активно розвиває новий напрям діяльності, впроваджує цифрові послуги із супроводу університетської науки: організація Інституційного репозитарію; видавництво; інтеграція наукових публікацій до наукового інфорпростору. Бібліотечні сервіси надають університетській бібліотеці нових рис, якими є: зміщення вектора уваги бібліотек до пріоритетності надання послуг автору-вченому; активне партнерство бібліотеки на всіх стадіях життєвого циклу наукового дослідження: від інформування та надання доступу до документів, розповсюдження, аналіз та оцінки результатів досліджень.

Стратегію діяльності бібліотеки вбачаємо у напрямі інформаційно-аналітичного моніторингу та бібліометричного аналізу системи документальних комунікацій університету, створення передумов для представлення науковців у міжнародних реферативних базах і пошукових системах (Scopus, WoS, Google Scholar та ін.). В бібліотеці відкрито безкоштовний доступ до бази даних Web of Science Core Collection та Scopus.

Комунікаційна ситуація в сучасному суспільстві кардинально змінилася з появою Інтернету, який спричинив глобалізацію соціальних комунікацій, перевів більшість мас-медіа у віртуальний простір. Значна частина споживачів інформації перетворилася на активних користувачів глобальної мережі, отримуючи новини з крос-медійних ЗМІ. Переваги таких ресурсів очевидні: швидкість, оперативність інформування читачів,

супровід текстових повідомлень фото-, відео- й аудіоматеріалами, можливість онлайнного передавання даних, розширеного пошуку детальної інформації з обраної теми на інших ресурсах тощо [11].

В умовах розгортання медіапростору процеси формування високотехнологічного комунікаційного середовища призводить до розвитку нових форм соціальної взаємодії. Пріоритетні позиції новітніх медіа в сучасному світі культивують розвиток віртуального простору. Нині бібліотеки є активними користувачами всесвітньої мережі, в тому числі й соціальних онлайн-платформ. Упровадження новітніх медіа у практику бібліотеки дає можливість отримувати сучасні інструменти впливу та формувати стратегії зі стимулювання та залучення до своєї діяльності аудиторії, зміцнювати соціальні зв'язки. Зростання значущості мережевої комунікації на основі використання новітніх медіа, посилення їх визначальної ролі у формуванні соціальної реальності, поява нових способів збереження, консолідації, актуалізації та представлення інформації, засобів комунікаційної взаємодії сприяє піднесенню ролі бібліотек у медіа середовищі [12, 17]. Отже, бібліотека в медіапросторі сучасності реалізовує нові напрями діяльності, що характеризуються відкритістю, гетерогенністю представлення інформації, саморозвитком, багатоканальністю, пріоритетом горизонтальних зв'язків тощо.

Зміни культурного статусу бібліотеки в сучасний період, що характеризується зростаючим поширенням інформації за допомогою Інтернету, обумовлює становлення принципово нових форм комунікації в системі «Користувач-Бібліотека». Ці прогресивні зміни виражаються в осмисленні нових можливих підходів до обслуговування відвідувачів бібліотек. Успіх бібліотеки у сучасному віртуальному просторі ґрунтується на тісному взаємозв'язку з користувачем, вивченні та прогнозуванні його інформаційних потреб, створенні різноманітних продуктів, надання інформаційних послуг.

Комунікаційна ефективність бібліотеки досягається за умови якості бібліотечно-інформаційних ресурсів та послуг, оперативного і комфортного інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів, забезпеченням широкого доступу до світових інформаційних ресурсів.

Вікно в Інтернет-простір найбільш ефективно розкривається через бібліотеку як координатора інформаційних потоків в сучасних науково-освітніх комунікаціях. Комунікаційні технології, які впроваджуються у діяльність бібліотеки підтримують функціонування веб-сайту, сторінок у соціальних медіа різноформатного контенту (текстові, аудіо, графічного формату).

З метою популяризації бібліотеки, її продуктів та послуг активно використовувати сучасні інструменти Інтернет-маркетингу. Система комунікаційних каналів інтернет-

маркетингу включає наступні складові: веб-сайт бібліотеки як головний засіб комунікації та інструмент Інтернет-навігації; електронна пошта, миттєві повідомлення, RSS-стрічки, соціальні мережі, блоги, форуми, фото та відеохостінги [15].

Сайт бібліотеки є вагомим джерелом інформації, як про бібліотеку педуніверситету, так і про її ресурси у сучасному інформаційному просторі. З метою спрощення орієнтації користувачів в Інтернет-просторі бібліотеки сформовано проморолик: «Візитка сайту бібліотеки» та вдосконалено систему доступу до зовнішніх ресурсів. Розроблено комплексну методику пошуку та відбору видань у базах даних електронного каталогу та мережі Інтернет за темами науково-дослідної діяльності.

Для популяризації власної діяльності бібліотека ВДПУ активно використовує різні форми та канали комунікації: інформаційні портали, електронні колекції, репозитарій, блоги, форуми, соціальні мережі, де регулярно інформує відвідувачів про актуальні події, ресурси та масові заходи. З 2010 р. діє бібліотечний блог. На блозі у рубриці «Радимо прочитати» бібліотека виставляє «Топ книг» зарубіжної та української літератури, що сприяє пропаганді книги, залученню молоді до читання. З 2012 р. бібліотека присутня у мережі Facebook, Google +, зокрема, веде канал на YouTube.

Оскільки молодь орієнтується на аудіовізуальну інформацію, використовується буктрейлер: короткий відеоролик за мотивами книги, основне завдання якого – яскраво і образно розповісти про книгу, зацікавити, заінтригувати читача, спонукати до читання.

Сьогодні актуальними інструментами сучасної комунікації є мобільні технології. Здійснено адаптивну верстку сайту з метою коректного відображення всіх його сторінок на екранах мобільних пристроїв, таким чином залучаючи користувача до комунікаційного процесу. Перехід на віртуальне інформування значно розширює діапазон взаємодії бібліотеки з навчально-педагогічною, науковою, студентською спільнотами.

Сучасний читач бібліотеки являє собою сукупність різних іпостасей: читач, користувач, споживач, аналітик, інформаційний експерт, співтворець та ін. Сьогодні «... формується новий тип читача, фактично партнера бібліотеки, котрий виріс на цифровій культурі і грамотності» [13].

До послуг користувачів у бібліотеці функціонують 5 читальних залів, в т. ч. 2 електронні зали на 76 автоматизованих робочих місць. В організації читальних залів бібліотеки всі рішення спрямовані на створення зручного, комфортного для користувача середовища, будь-яких видів можливого інформаційного сервісу для потреб користувачів з урахуванням їх уподобань, особистих побажань і зручностей.

Прикладом індивідуальних форм комунікації є робота бібліотекаря з читачем на пунктах видачі літератури: в читальних залах, на абонементях. В електронних залах

здійснюється пошук у базах даних електронного каталогу та надаються компетентні довідки щодо інформаційного пошуку. Працівники бібліотеки проводять індивідуальне інформування про паперові та електронні ресурси бібліотеки, інноваційні бібліотечні сервіси. Можна навести безліч випадків взаємодії користувачів і співробітників бібліотеки в рамках створення інформаційних продуктів, технологій тощо. Це дає змогу стверджувати про появу нової моделі відносин між бібліотекою та користувачем, яка базується, перш за все, на двосторонньому інтересі та взаємовигідному партнерстві [16, 88].

Однією з основних інформаційних послуг, що надає бібліотека є виконання бібліографічної довідки. Консультація читача з бібліографом, залучення його до процесу інформування набуває важливе значення в процесі комунікації. Важливе значення надається індивідуалізації взаємин бібліотекаря і конкретного користувача, що реалізується як при виконанні разових запитів читачів, так і в роботі з постійно діючими запитами в рамках розвитку форм диференційованого бібліографічного інформування з обов'язковим зворотним зв'язком, що дозволяє уточнювати уявлення про потреби абонентів.

Бібліотека забезпечує майбутнім педагогам ефективну інформаційну підтримку щодо професійної самоосвіти, самовиховання та саморозвитку, що відбувається на теренах книгозбірні та сприяє розвитку загальної і професійної педагогічної культури, компетентності, виступає передумовою ефективною майбутньої професійної діяльності вчителя.

Робота бібліотеки проводиться також за такими напрямками, які створюють можливість спілкування на всіх рівнях з використанням групових форм комунікації.

Доступ до значних інформаційних ресурсів вимагає високого рівня інтелекту та володіння основами науково-інформаційної діяльності. У бібліотеці ведеться активна робота з навчання інформаційної культури, проводяться тренінги та майстер-класи, провідні фахівці бібліотеки систематично знайомлять користувачів з основами інформаційних та бібліотечно-бібліографічних знань. Для наукових працівників університету проводяться семінари-тренінги з базових питань інформетрії, зокрема бібліометрії.

Бібліотека педуніверситету долучається до Міжнародного Тижня Відкритого Доступу, коли світова наукова спільнота проводить заходи, спрямовані на поширення Руху Відкритого Доступу в світі. Для викладачів університету працівники бібліотеки організовують заходи, спрямовані на забезпечення відкритості досліджень, обираючи для

обговорень найактуальніші питання: авторського права, академічної доброчесності та розміщення електронних публікацій, що подаються до репозитарію.

Надзвичайно ефективними та корисними є «Дні кафедри», «Дні інформації», «День фахівця». Ці заходи мають за мету не тільки популяризацію бібліотечного фонду, а також сприяють налагодженню співпраці з викладачами та студентами. Бібліотека організовує оглядові лекції-семінари з метою ознайомлення з електронними ресурсами бібліотеки.

Ефективність сприяння інноваціям у освітньо-педагогічному процесі в значній мірі залежить від стану взаємодії бібліотеки та університету, що функціонують в єдиному інформаційному просторі, виконують стратегічне завдання – забезпечення підготовки освітян на вимогу сьогодення. Бібліотека вмонтована у соціальне життя університету, тому закономірне виконання низки важливих соціально-виховних функцій, серед яких: інформаційно-комунікативна (духовне зближення близьких за уподобаннями людей); соціоінтеграційна (різнопланова допомога у процесі влиття користувача у соціум).

Бібліотека здійснює не лише інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу, але й сприяє виробленню ціннісних орієнтацій, впливає на формування у стінах закладу інтелектуального та культурного середовища – того особливого ґрунту, на якому спільні зусилля викладачів, студентів та бібліотекарів приносять життєствердуючі плоди. Саме в такій синергії особистість набуває культурно-духовних цінностей у безпосередній залежності від культурного середовища, простору, в якому відбувається її соціалізація і який є зовнішнім чинником її культурного зростання. Бібліотека, залишаючись місцем духовності, спілкування, просвітницьким осередком, сприяє формуванню гармонійної, морально досконалої особистості. Поєднуючи традиційні та електронні ресурси, індивідуальні та корпоративні методи, бібліотека Вінницького педуніверситету здійснила масштабне коло завдань щодо впровадження новітніх технологій та трансформації освітянської книгозбірні у сучасний центр освіти, духовності і психологічного розвантаження.

Творча взаємодія «студент-викладач-бібліотека» створює умови для впровадження інноваційних методик навчально-виховного процесу, формування творчої особистості педагога, його професійної майстерності.

Нового змісту й форм набуває культурно-просвітницька робота бібліотеки як засіб комунікації зі студентською аудиторією. Проведення спільних заходів помітно зближує бібліотеку зі студентством, особливо це стосується новітніх форм масової роботи. Спільно з радістю студентського самоврядування проводяться різноманітні конкурси (конкурс-фотовиставка «Книги, які ми читаємо») студенти університету взяли участь у конкурсі

читців-декламаторів «Поетичні віражі», організованого методичним об'єднанням ЗВО м. Вінниці.

Інноваційні технології, зокрема застосування мультимедійних ресурсів, якісно впливають на створення і передавання інформації під час проведення бібліотечних заходів. Мультимедійні форми донесення інформації викликають зацікавленість, посилюють психологічне сприйняття і глибину засвоєння.

Вектором соціокультурної діяльності бібліотеки є креативність, неординарність рішень, нова інтерпретація традиційного. Бібліотекар сьогодні – це творча людина, яка цікавиться питаннями науки, культури, мистецтва, постійно навчається, здобуває знання з педагогіки та психології, вивчає та впроваджує інноваційні бібліотечні технології. Колектив книгозбірні перебуває у постійному творчому пошуку, видозмінює існуючі, стандартні форми і методи роботи з користувачем та впроваджує нові з метою зацікавлення сучасного користувача.

Особливе місце в процесі комунікації займає виставкова діяльність. Книжкова виставка є засобом впливу на формування читацьких інтересів та важливою складовою культурно-просвітницької роботи. Саме творчо організована виставка дає змогу судити про відношення до читача та стиль діяльності бібліотеки – творчий або формальний. Останніми роками значно збагатилася палітра різноманітних видів та форм виставкової діяльності. Серед них особливою популярністю користуються такі: експозиції новинок і «забутих» книг, тематичні виставки, виставка-вікторина, виставка-кросворд, виставка-дискусія, експрес-виставка та ін.

Традиційно щорічно проводиться інформаційний перегляд «Фестиваль виставок», який за своїм різноманіттям та оформленням привертає увагу студентів та викладачів («Магія старих книг», «Скарбниці історії людства: до року охорони культурної спадщини України», «Великодні свята українців», «Скарби сакральної архітектури», «Оселі муз», «Театр – це життя: до міжнародного дня театру», «Танець – це вічний рух: до дня танцю» та інші). Популярними є така форма роботи, як книжкові інсталяції, мета яких привернути увагу до друкованого слова, максимально розкрити зміст книжкових ресурсів, створити привабливу експозицію, своєрідну фотозону для «селфі».

В організації масових заходів бібліотека активно використовує електронні форми роботи, які дають можливість подати інформацію яскраво, динамічно, сучасно. Мультимедійні форми донесення інформації викликають зацікавленість, посилюють психологічне сприйняття і глибину засвоєння матеріалу, сприяють формуванню естетичних смаків. Застосовуючи сучасні технології, бібліотека активно впроваджує таку форму виставкового експонування документів, як віртуальну виставку. Перевагами

віртуальної виставки є необмеженість терміну експонування документів та можливість дистанційного перегляду без відвідування бібліотеки у будь-який час. Завдяки застосуванню мультимедійної інформації та гіпертекстових посилань значно розширюються можливості для повноцінного сприйняття документів та їх додаткового пошуку. Організовані віртуальні виставки набувають форми бібліотечного електронного інформаційного продукту та публікуються на сайті бібліотеки, що дає можливість для перегляду великих груп людей.

Серед нових форм діяльності бібліотеки: проектна та музейна діяльність; віртуальне інформування тощо. Бібліотека популяризує новинки літератури, знайомить студентів з творчістю відомих поетів та письменників. Започатковані такі форми роботи як творчі зустрічі, літературно-розважальні програми, конкурси, мультимедійні презентації, краєзнавчі мандрівки.

З 2014 року функціонує Виставкова музейна зала раритетних книг, основу якої складають: книжкові колекції рідкісних і цінних видань (книги до 1917 р. в.); колекції викладачів університету; факсимільні і мініатюрні видання; унікальні дарунки авторів та видавців; книги з автографами авторів; цінні видання з педагогіки та психології, видання краєзнавчого характеру тощо [1]. Виставково-музейна зала здійснює просвітницьку роботу методом екскурсійного обслуговування. Її відвідувачами були представники МОН України, делегації освітян з Австралії, Німеччини, Польщі, Румунії, колективи освітян та профспілкові делегації з багатьох міст України, учні шкіл та колеги з інших бібліотек міста та області.

Розкрити творчий потенціал обдарованої молоді сприяє робота клубів, студій, гуртків. У рамках книжкового клубу «Автограф», творчого клубу «Креативне рукоділля», літературно-мистецької студії «Гармонія» організовуються цікаві зустрічі, створюються сприятливі умови для спілкування та організації дозвілля. Бібліотечний клуб за інтересами – це спосіб масової роботи з різними групами читачів, який набув популярності завдяки можливості його учасників скористатися активними формами спілкування: дискусіями, обговореннями, диспутами.

У системі комунікаційної діяльності бібліотеки, зокрема наукової, особливе місце займають події комунікації, які є основною технологією формування її репутації та іміджу в сучасних соціокультурних умовах. До числа заходів, що мають ознаку подієвості відносяться конференції, семінари, круглі столи, професійні свята, ювілеї, інтерв'ю, виступи [14].

Бібліотека є учасником регіональних, всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій, семінарів, форумів, традиційно бере участь у регіональних

педагогічних читаннях, присвячених В.О. Сухомлинському. Фахівці бібліотеки виступають з доповідями, презентаціями, проводять огляди та перегляди літератури. Однією з важливих форм групової комунікації є також участь у конференціях з педагогічної практики, на яких студентів знайомлять з навчально-методичною літературою для підготовки та успішного проведення практики у навчальних установах, організують тематичні виставки «Майбутнім педагогам», проводять тематичні перегляди «В країні цікавих уроків», презентують літературу, де друкується досвід роботи вчителів, методика проведення занять у школі тощо. Тим самим роблять свій внесок у виконання важливого завдання з формування компетентності майбутнього вчителя.

Визначною подією є відзначення Міжнародного дня бібліотек, ювілеїв бібліотеки. Бібліотекарі організують яскраве свято з урочистими зборами, проводяться конкурси «Бібліомагія», «Бібліопані», відбувається демонстрація бібліопортфоліо «Ми – команда одностудентів». Крайні працівники бібліотеки відзначаються керівництвом університету, міста, області.

Для проведення масштабних заходів бібліотека використовує в якості майданчиків територію університету. Пропаганда та популяризація читання проводиться також за межами бібліотеки – Бібліо-time (заходи під час перерви), на яких бібліотекарі спілкуються зі студентами та знайомлять їх з літературою за темами: «Профорієнтація», «Новинки бібліотеки», «Світове мистецтво», «З перлин народної творчості», «Профілактика девіантної поведінки підлітків», «Дитячі соціальні мережі: безпека та онлайн загрози», «Робота з обдарованою молоддю» та інші. Під час проведення Open-air (заходи на відкритому повітрі) студентам пропонують літературу конкретної тематики: «Інновації в світі», «Виховання обдарованої молоді», «Світове мистецтво», «Поезія та проза бабиного літа». Букросинг – ще одна форма роботи із залучення до друкованого слова, це постійно діюча виставка-обмін «Від серця до серця».

Як форма бібліотечної масової комунікації набуває популярності флешмоб». До Всеукраїнського дня бібліотек та Всеукраїнського дня працівників освіти бібліотекарі організували флешмоб «Книга – вчитель», яким привітали освітян та ще раз підтвердили значимість та важливість книги у житті людини, зокрема вчителя, вбачаючи спорідненість професії вчитель та бібліотекар у процесі навчання та виховання майбутнього освітянина. Книга, кольорові повітряні кульки та букети осінніх квітів були основними символами вітального флешмобу. Мета такого інноваційного дійства – ще раз підтвердити істину, що вчитель і книга – дві невід'ємні складові.

В нашій бібліотеці набули розповсюдження акції, мета яких – залучити до читання якомога більше людей: «Подаруй бібліотеці сучасну книгу»; «Від серця – до серця».

Працівники бібліотеки організували акцію «Кинь цигарку – отримай цукерку!», що мала на меті пропаганду здорового способу життя у молодіжному середовищі.

Бібліотека долучається до благодійних акцій, активно співпрацює з волонтерськими організаціями університету та міста. Серед благодійних акцій бібліотеки – акція «Підтримаймо своїх» – спрямована на підтримку учасників антитерористичної операції; акція «Допомогти так легко» – передбачала збір художньої літератури для військового госпіталю. Благодійний проект «Заради дитинства» спрямована на підтримку дітей-сирів обласного дитячого будинку «Гніздечко» тощо.

Набуває популярності серед бібліотек, зокрема університетських, створення на їх території центрів для спільної роботи – хабів чи коворкінгів [7].

Коворкінг (від англ. co-working – спільно працювати) у широкому сенсі означає модель організації роботи людей з різним типом зайнятості у єдиному робочому просторі; у вузькому – колективний офіс. Тобто це модель роботи, в якій учасники, залишаючись вільними й незалежними, використовують загальний простір для своєї діяльності. Метою таких центрів в бібліотеках є об'єднання людей для спілкування, творчої та соціальної взаємодії, обміну досвідом та саморозвитку. Вони надають можливість попрацювати у «зоні тиші», або, навпаки, скористатися зоною для колективного спілкування – обговорити перспективні ідеї з партнерами в спеціальному місці, яке стимулює групове креативне мислення [5]. Компанією інтелектуальних технологій за ініціативою факультету історії, етнології і права у бібліотеці було проведено педагогіко-економічний турнір з управління бізнес-процесами. До 25-річчя Суспільної Служби Вінниччини в бібліотеці ВДПУ відбулася її презентація.

Дозвіллева функція книгозбірні значно розширяє організацію соціокультурної діяльності шляхом участі у різноманітних загально університетських та міських заходів, які позитивно впливають на становлення особистості студентів, сприяють формуванню якісно нових ціннісних орієнтирів і пріоритетів. Помітний внесок бібліотеки і у профорієнтаційну роботу університету, що передбачає організацію екскурсій для учнів шкіл міста та області, участь у Днях відкритих дверей. Бібліотекарі є активними учасниками Всеукраїнських «диктантів єдності». Працівники бібліотеки беруть участь у культурно-просвітницькому житті університету (Дні народознавства, Дні працівників освіти). До Міжнародного дня студента у бібліотеці розташовується локація студентських квестів («Birthday's – квест», «Про профспілку»).

Разом з колективом університету бібліотека долучається до загально міських урочистостей (День міста, День Європи), організовує книжкові виставки («Вінниця –

місто моє рідне», «Вінницький педагогічний плекає мудре, добре, вічне ...»), проводить майстер-класи, презентують творчі доробки бібліотекарів. Традиційно читальні зали бібліотеки – майданчики проведення заходів у рамках Міжнародного фестивалю оповідання «Intermezzo», який проводиться Вінницькою міською радою, літературно-меморіальним музеєм М.М. Коцюбинського під патронатом міського голови.

Серед користувачів бібліотеки є студенти з особливими потребами. Аби допомогти їм у навчанні, а також самоствердитися, повірити в себе, інтегрувати в соціум, бібліотека з особливою увагою ставиться до такої категорії, сприяє включенню в життя університету та бібліотеки, надає «пільговий» доступ до інформаційних ресурсів, за бажанням – можливість користуватися «нічним абонементом», проводить консультації для роботи з комп'ютером та Інтернетом, організовує цікаві культурно-просвітницькі заходи, майстер-класи у клубі «Креативне рукоділля» [3, 32].

У Вінницькому педуніверситеті відбувся Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» до участі в якому долучилася освітянська книгозбірня. Також бібліотека приєдналася до відзначення Міжнародного дня людини з синдромом Дауна, організувала книжково-ілюстративні виставки: «Сонячні діти», «Всі ми рівні, всі ми різні». Спільно з ГО «Вінниця. Даун Синдром» брали участь у оформленні фотовиставки «Ми різні, але ми серед вас!» та у благодійній акції.

Обслуговування користувачів з особливими потребами передбачає дистанційний доступ до ресурсів бібліотеки. Працівники бібліотеки розробляють веб-середовище дистанційного навчання. Значну допомогу у популяризації інклюзивного навчання надає сайт бібліотеки, на якому представлені матеріали для людей з особливими потребами: візитка сайту, віртуальна аудіо полиця художніх творів, посилання на корисні сайти. З метою сприяння інклюзивній освіті на сайті сформовано «аудіополицю» творчості українських та зарубіжних письменників на базі аудіовізуальних видань медіатеки та представлено їх в «Літературній вітальні» бібліотеки. Дана робота сприятиме залученню до комунікаційного процесу людей з особливими потребами.

Стратегією діяльності книгозбірні є створення інклюзивної бібліотеки, основними критеріями якої є: доступність бібліотеки, її ресурсів і послуг; інноваційні методи обслуговування та надання адаптованих ресурсів для користувачів з особливими потребами; упровадження інформаційно-просвітницької діяльності шляхом участі у конференціях, семінарах, засіданнях за круглим столом, тренінгів, майстер-класів з питань організації інклюзивної освіти; взаємодія з кафедрами університету, бібліотеками, громадськими об'єднаннями тощо. Сучасна бібліотека ЗВО прагне стати інституцією, за

допомогою якої задовольнятимуть і хоча б частково вирішуватимуть соціальні проблеми діти та молодь з обмеженими фізичними можливостями.

У бібліотеці розроблено та діє Кодекс корпоративної культури, який визначає етичні норм і принципи у процесі взаємодії із зовнішніми щодо бібліотеки структурами (факультетами університету, науковими бібліотеками, діловими партнерами, громадськими організаціями, засобами масової інформації та ін.).

Задоволення інформаційних потреб користувачів передбачає активну взаємодію бібліотечних фахівців та користувачів як рівних партнерів у діловому спілкуванні. При спілкуванні працівники бібліотеки орієнтуються на доброзичливі, етичні відносини, дотримуються найвищого принципу етики: «Повага до читачів і колег – запорука успіху в трудовій діяльності». Бібліотекарі вміють дивитися на бібліотеку «очима читача».

У відносинах із зовнішніми структурами бібліотека виступає за відкриті і чесні взаємовідносини, дотримується високих стандартів ділової етики, керується такими принципами: відповідальність і послідовність при виконанні своїх зобов'язань; наслідування етичних принципів; достовірність інформації, що надається; відкритість та інформаційна прозорість.

Бібліотека продовжує членство в Українській та регіональній бібліотечних асоціаціях, співпрацює з бібліотеками різних відомств, здійснює корпоративну діяльність з формування інформаційних ресурсів. Активним чином книгозбірня долучається до участі у проектах, конкурсах Української бібліотечної асоціації та регіональної Асоціації бібліотек Вінниччини, заходах методичного об'єднання бібліотек ЗВО м. Вінниці.

Взаємодіючи із засобами масової інформації, співробітники бібліотеки: надають інформацію про діяльність бібліотеки; діють в інтересах бібліотеки та університету, підтримують їх імідж, не допускають поширення недостовірної інформації.

Діяльність бібліотеки постійно відображається в інформаційній програмі кафедри журналістики «Епізоди», на шпальтах університетської газети «Педагог», у виданнях Асоціації бібліотек Вінниччини «Наші новини». Працівники бібліотеки виступають на місцевому радіо, телебаченні. Для інформування про роботу бібліотеки та її послуги: поновлюється Web-сайт бібліотеки, гостьова книг, блог; оформляються інформаційні стенди «Бібліотечні вісті»; видається інформаційний листок «БібліоАс».

Висновки і перспективи подальших досліджень. На досвіді роботи бібліотеки ВДПУ ми показали, як реалізується комунікаційна функція освітянської книгозбірні, а саме: формування комунікаційного середовища, створеного в процесі взаємодії комунікантів і роль бібліотеки як комунікаційного посередника (передавача інформації) між користувачем і джерелом знань.

Актуальним для бібліотек є створення нових умов комунікації, які слугували би кращому розумінню потреб та векторів орієнтації аудиторії. Основними технологіями віртуалізації бібліотек мають стати соціокомунікативні: медіарілейшнз, технології соціального медіа маркетингу, вірусного маркетингу, краудсорсингу, краудфандингу тощо. Їхня ефективність базується на потенціалі соціальної активності споживачів, який перевершує резерв наявних кадрових, адміністративних, техніко-технологічних ресурсів бібліотеки.

Всі заходи, які виконує освітянська книгозбірня, мають велике значення у реалізації комунікаційної функції бібліотеки для досягнення взаємодії з цільовими аудиторіями і в підсумку – формування громадської думки про бібліотеку, створення її іміджу, підвищення престижу бібліотеки як соціальної інституції, здатної допомогти молодій людині з обмеженими можливостями інтегруватися в навчальному середовищі.

Модернізації бібліотеки, формуванню бібліотеки відкритого доступу, підвищенню ефективності збереження та використання інформаційно-бібліотечних ресурсів, підвищенню престижу бібліотеки та університету загалом сприяють стратегічні напрями соціально-комунікаційної діяльності бібліотеки, що передбачає:

- впровадження у практику діяльності сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- розширення партнерства і співробітництва з різними організаціями, бібліотеками і науковими, освітніми інституціями України та світу, видавництвами, меценатами та іншими особами з питань формування фондів, придбання комп'ютерного обладнання, реставрації раритетів тощо;
- укріплення міжнародних зв'язків з питання формування фондів, ресурсозабезпечення, обміну досвідом, проведення форумів і конференцій; розвитку проектної діяльності, участі у національних і міжнародних проектах і конкурсах;
- впровадження інновацій, сучасних досягнень як у бібліотечно-інформаційній сфері, так і у вищій освіті, що допомагає підвищити ефективність і якість задоволення освітніх і наукових запитів й потреб.

Бібліотека, як важлива структура у соціально-комунікаційному просторі університету, змінюється під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, адаптується до змін, впроваджує інновації у роботу та заслужено одержує якісну визначеність своєї діяльності.

Purpose. The article on the experience of the library of Vinnytsia Pedagogical University shows the role and place of the library of a higher educational institution in the performance of modern important tasks. The library's role is shown in the process of increasing the representation of the Ukrainian science in the world of scholarly communication. The emphasis is placed on the importance of the social and

communication aspect of the library. The main directions of harmonization of the use of social and communication technologies in the system of user-library are highlighted. The importance of scientific activity of the library, the necessity of increasing the presence of science in the global scientific information space, and increasing its influence in the world are shown. The specifics and possibilities of communication of the library in the context of wide use of social media tools are revealed.

Methodology. The use of scientific methods of analysis, synthesis, analogy, comparison, forecasting allowed us to examine the results of implementation of innovative communications initiatives in the library of the university.

Finding. The library is a communicative mediator between the information and the user. The library facilitates the integration of scientific publications into the international information space. The introduction and development of socio-communication activities improves the work of the library and the university, affects the image.

Practical value. Application of experience and research results in information-library, social-communication, cultural and educational activities.

Result. Innovative transformations in the content, forms and methods of library activities, using metric measurements affect the improvement of scientific activities of the institution, give significant social results. The proposed strategic directions of social and communication activity for modernization of the library, formation of open access library, increase of efficiency of use of information and library resources, implementation of electronic models of scientific communication.

Библиотека – многовекторный навигатор в социально-коммуникационном пространстве вуза

В статье отражено применение информационно-коммуникационных технологий для эффективной реализации задач библиотеки. Акцентировано внимание на социально-коммуникационном аспекте библиотеки учреждения высшего образования, показаны основные направления деятельности по гармонизации использования социально-коммуникационной технологии в системе пользователь - библиотека. Представлен опыт работы библиотеки по разработке и внедрению новых методов коммуникационного взаимодействия между библиотекарем и пользователем. Раскрыта специфика и возможности коммуникации библиотеки в условиях широкого использования инструментария социальных медиа.

Ключевые слова: деятельность библиотеки, социальная коммуникация, библиотечная коммуникация, событийные коммуникации, информационно-коммуникационные технологии, библиотека Винницкого педуниверситета.

The library is a multi-vector navigator in the social-communication space of the institution of higher education

The article reflects the application of information and communication technologies for the effective realization of library tasks. The emphasis is placed on the social and communication aspect of the library of higher education school, the main directions of activity on harmonization of the use of social and communication technology in the system of user-library are shown. The experience of the library on the development and introduction of new methods of communication interaction between the librarian and the user is presented. The specifics and possibilities of communication of the library in the conditions of wide use of social media tools are revealed.

Key words: library activity, social communication, library communication, event communications, information and communication technologies, library of Vinnytsia Pedagogical University.

Список використаної літератури

1. Білоус В. Діяльність виставково-музейної зали бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / Валентина Білоус // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2016. – № 4. – С. 31–32.
2. Білоус В.С. Електронна бібліотека вищого навчального закладу як середовище швидкого доступу до інформації // Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ: зб. матеріалів Республік. наук.-практ. Інтернет конференції. – Вінниця, 2010. – С.29–39.
3. Білоус В.С. Інклюзивне середовище бібліотеки: стратегія розвитку / Валентина Білоус // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими

освітніми потребами : зб. матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ, 08-09 листопада 2018 р.) / за заг. ред. О.А. Голук. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. – Вип. 1. – С. 31-34, с. 32.

4. Білоус В. С. Формування та використання електронних ресурсів у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / В. С. Білоус. – Режим доступу: <http://journals.dnrb.gov.ua>. (Назва з екрану).

5. Вітвіцька О. Коворкінг-центр в бібліотеці – безліч можливостей для тебе і твоєї справи [презентація] / О. Вітвіцька. – Режим доступу : <https://ru.calameo.com/read/004778310067c7076580a>. (Назва з екрану).

6. Давидова І. Соціально-комунікаційна теорія бібліотечної діяльності: становлення та шляхи розвитку / Ірина Давидова // *Бібліотечний вісник* – 2014. – №6. – С.8–12.

7. Киричок І.В. Коворкінг в університетській бібліотеці: локація для співпраці / І. В. Киричок // *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : матеріали III Науково-практичної Інтернет-конференції (Харків, 22-29 жовтня 2018 р.) / Харківський національний медичний університет, Наукова бібліотека. – Харків : ХНМУ, 2018. – С. 32-35. – Режим доступу: <http://libr.knmu.edu.ua/> Репозитарії ХНМУ: <http://repo.knmu.edu.ua>

8. Колесникова Т. Еволюція комунікаційних моделей діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації / Тетяна Колесникова // *Бібліотечний вісник*. – 2013. – № 2. – С. 17–24.

9. Комунікація [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. (Назва з екрану).

10. Копанєва В. Бібліотека в системі наукової електронної комунікації / Вікторія Копанєва // *Бібліотечний вісник*. – 2007. – №3. – С.3–9.

11. Мариненко М. Орфографічні й лексичні помилки в крос-медійних змі: типологія, причини виникнення / *Ірина Мариненко* // *Мова* : класичне – модерне – постмодерне / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». – Київ : ДУХ І ЛІТЕРА. – 2017. – Вип. 3.

12. Мар'їна О. Бібліотека в медіапросторі сучасності / Олена Мар'їна // *Вісник Книжкової палати*. – 2016. – №3. – С. 17–20.

13. Онищенко О. Бібліотека і «цифрове» покоління : нова ситуація – нові форми роботи / О. Онищенко // *Бібліотечний вісник*. – 2016. – № 5. – С. 3–6.

14. Поперечна Л. А. Подієві PR-комунікації в реалізації комунікаційної стратегії наукової бібліотеки / Л. А. Поперечна, В. П. Здановська // *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнародної наукової конф. (Київ, 3-5 жовт. 2017 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2017. – С. 79–82.

15. Ростовцев С. С. Комунікаційна складова інтернет-маркетингу в бібліотечно-інформаційній сфері / С.С. Ростовцев // *Вісник ХДАК*. – Харків, 2015. – Вип. 45. – С.189–195.

16. Серпухова В. Назустріч користувачу: діяльність бібліотеки медичного вишу у сфері партнерської взаємодії зі студентством / Валентина Серпухова, Ольга Озеркіна, Марина Заговора // *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : матеріали III Науково-практичної Інтернет-конференції (Харків, 22-29 жовтня 2018 р.) / Харківський національний медичний університет, Наукова бібліотека. – Харків : ХНМУ, 2018. – С. 88–92. – Режим доступу: <http://libr.knmu.edu.ua/> Репозитарії ХНМУ: <http://repo.knmu.edu.ua>

17. Трачук Л. Бібліотечний сегмент глобального інформаційного простору: основні засади розвитку / Людмила Трачук // *Вісник Книжкової палати*. – 2017. – №3. – С. 47-49.

18. Шипота Г. Концепт «комунікація» у системі бібліотекознавчих досліджень / Галина Шипота // *Вісник книжкової палати*. – 2017. – № 8. – С. 28–32.